

Healthy Living & Work

www.tno.nl

karen.oudehengel@tno.nl

06-46847269

Aan Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
Directie Gezond en Veilig werken
Contactpersoon Dr. A. van Putten

Van Dr. Karen Oude Hengel
Dr. Wendela Hooftman

Onderwerp Oplegger bij de drie memo's 'Werk en Coronabesmettingen'

Datum

7 april 2023

Onze referentie

N23008/060.50322/KOH/mov

In het kader van het MAPA programma heeft TNO onderzoek uitgevoerd op het thema 'Werk en Coronabesmettingen'. TNO heeft dit onderzoek naar coronabesmettingen bij werknemers uitgevoerd op basis van de datakoppeling van meerdere bronbestanden over coronabesmettingen, persoonskenmerken en werkstatus.

Tijdens de pandemie vonden de meeste coronabesmettingen plaats binnen één huishouden, omdat het daar lastig was om afstand te houden en logischerwijs meestal geen beschermingsmiddelen werden gedragen. Naast het huishouden is de werkplek ook een locatie waar besmettingen plaatsvonden. Daarom heeft het kabinet gedurende de coronapandemie op meerdere momenten maatregelen genomen, veelal gericht op het verminderen van sociale contacten zowel thuis als op het werk. Het advies om zoveel mogelijk thuis te werken indien het werk dat toeliet was een van de langdurige maatregelen. Eerder onderzoek liet echter al zien dat ongeveer de helft van de werknemers in Nederland tijdens de pandemie helemaal niet in staat was om (deels) thuis te werken.¹ Om de verspreiding van corona tegen te gaan, werden daarnaast door bedrijven en werknemers ook verschillende maatregelen op de werkplek getroffen, zoals bijvoorbeeld het stellen van een maximaal aantal werknemers dat tegelijkertijd aanwezig mag zijn op het werk, het afstand kunnen houden op de werkplek of het gebruiken van persoonlijke beschermingsmiddelen.

Het ministerie van SZW heeft TNO gevraagd om onderzoek uit te voeren naar coronabesmettingen op het werk. TNO heeft dit uitgewerkt in drie beknopte memo's, met als doel om de kennispositie op het gebied van werk en coronabesmettingen te versterken bij mogelijke toekomstige respiratoire epidemieën.

- Memo 1: Coronabesmettingen op beroepsniveau
- Memo 2: Maatregelen op het werk en coronabesmettingen
- Memo 3: De rol van de werkplek tijdens de pandemie

Korte toelichting onderzoek

Doelstelling

De algemene doelstelling was om de rol van de werkplek tijdens de coronapandemie te onderzoeken.

Dit mondde uit in drie vraagstellingen:

1. Welke beroepsgroepen hadden gedurende de coronapandemie het hoogste percentage werknemers met corona?
2. Wat is de samenhang tussen het treffen van algemene maatregelen door bedrijven of het naleven van specifieke maatregelen op de werkplek en het percentage werknemers met corona?
3. Wat was de rol van de werkplek als er ook rekening wordt gehouden met factoren buiten het werk, zoals de woonomgeving of schoolgaande kinderen?

De drie vraagstellingen zijn verwerkt in drie afzonderlijke memo's die aan deze oplegger zijn toegevoegd.

¹ Oude Hengel K, In der Maur M, Bouwens L, Vroome E, Hooftman W. (2022) De impact van de Covid-19 pandemie op de werknemers: eind 2021. TNO, Leiden. Weblink: https://wp.monitorarbeid.tno.nl/wp-content/uploads/2022/02/TNO_Rapport_NEA-Covid_DEF.pdf

Methodes

TNO heeft voor memo 1 en 3 gebruik gemaakt van de Enquête Beroepsbevolking (EBB) van het CBS en voor memo 2 het NEA-COVID-19 cohortonderzoek van TNO. Deze databronnen zijn gekoppeld aan meerdere bestanden van het CBS met data over het al dan niet hebben van werk, de woonomgeving, en de meest recente gegevens over onder andere opleiding en huishoudsamenstelling. De gekoppelde data van de EBB en NEA-COVID-19 zijn vervolgens verder gelinkt aan het databestand CoronaIT van de GGD. Dit databestand bevat alle testgegevens op individueel niveau uitgevoerd bij de GGD. TNO heeft toegang tot gegevens van de testen uitgevoerd in de periode juni 2020 tot en met augustus 2021. In de analyses is gekeken naar de volledige periode, maar ook naar drie afzonderlijke periodes. Elk van deze periodes start en eindigt met een punt in de pandemie met het laagst aantal positieve tests, waardoor iedere periode een of meer pieken bevat. De volgende drie periodes zijn gedefinieerd: periode 1: 1 juni 2020 t/m 8 februari 2021, periode 2: 9 februari 2021 t/m 28 juni 2021 en periode 3: 29 juni 2021 t/m 31 augustus 2021. De memo's beschrijven uitgebreider over het gebruik van de databestanden en de gemaakte keuzes.

Doelgroepen

De memo's richten zich op werknemers in de leeftijd van 18 tot en met 74 jaar.

Kanttekeningen

De memo's beschrijven afzonderlijk de beperkingen van het onderzoek, maar in het kort:

- De studiepopulaties zijn niet representatief voor werkend Nederland. Het databestand bevat een ondervertegenwoordiging van laagopgeleide werknemers en werknemers met een migratieachtergrond. Het NEA-COVID-19 onderzoek bevat verder een oververtegenwoordiging van vrouwen. Om die reden bevatten de memo's geen absolute gegevens voor specifieke groepen, maar beschrijven we de proporties van de uitkomstmaten. We beschrijven bijvoorbeeld niet het aantal positieve coronabesmettingen per beroepsgroep maar het percentage positieve coronabesmettingen.
- TNO heeft beschikking over de CoronaIT dataset over de periode juni 2020 tot en met augustus 2021. Hierdoor is TNO niet in staat om de besmettingen per beroepsgroep na deze periode in kaart te brengen en betreffen de resultaten dus een specifieke periode gedurende de pandemie;
- CoronaIT bevat alleen coronatesten die uitgevoerd zijn bij de GGD. Er zijn geen gegevens beschikbaar van testen uitgevoerd in ziekenhuizen of commerciële testaanbieders. Werknemers in ziekenhuizen kregen bijvoorbeeld ook de mogelijkheid om zich te laten testen in ziekenhuizen. Omdat het onduidelijk is in welke mate de coronatestgegevens van de GGD representatief of bruikbaar zijn voor werknemers in de gezondheidszorg, kan TNO in deze memo's geen uitspraken doen over werknemers in deze sector.

Belangrijkste uitkomsten

Memo 1: Beroepsgroepen met relatief veel werknemers met corona

Van alle werknemers uit de EBB had ruim de helft minimaal één keer een coronatest afgenomen en had één op de tien werknemers in ieder geval één positieve coronatest in de periode juni 2020 tot en met augustus 2021. Het percentage werknemers met minimaal één positieve coronatest nam af van periode 1 naar periode 3. Het percentage werknemers met minimaal één coronatest was in alle periodes het hoogst bij beroepsgroepen in het onderwijs. Ook de beroepsgroepen 'beveiligingswerkers (o.a. politie, brandweer,)', 'kassamedewerkers en kaartverkopers' en 'reisbegeleiders, conducteurs, reisleiders en gidsen' hadden een hoog percentage werknemers met minimaal één coronatest.

Het percentage positief geteste werknemers per beroepsgroep wisselde per periode en lijkt samen te hangen met de op dat moment geldende maatregelen. Aan het begin van de pandemie – toen diverse sectoren (vrijwel) helemaal gesloten waren – was het percentage werknemers met minimaal één positieve coronatest relatief hoog voor verschillende beroepsgroepen in het onderwijs en in de beroepsgroep 'beveiligingswerkers (o.a. brandweer,

politie)'. Na heropening van sectoren in 2021 is het percentage werknemers met minimaal één positieve coronatest ook hoog bij onder andere de beroepsgroepen 'keukenhulp en *fastfood*bereiders', 'kelners en barpersoneel' en 'kappers, schoonheidsspecialisten'. Het percentage werknemers met minimaal één positieve coronatest was constant hoog in alle periodes in de beroepsgroep 'kassamedewerkers en kaartverkopers'.

Het percentage werknemers met minimaal één positieve coronatest was logischerwijs het hoogste bij beroepsgroepen waarbij veelal niet thuisgewerkt kon worden en waarbij afstand houden lastig was, de zogenoemde contactberoepen in Nederland.

Memo 2: Algemene en specifieke maatregelen op de werkplek en de samenhang met een coronabesmetting

Van alle deelnemers uit de NEA-COVID-19 heeft 7% van de werknemers minimaal één keer corona gehad. Het percentage werknemers met corona was hoger bij bedrijven die helemaal geen maatregelen hadden getroffen in vergelijking met werknemers bij bedrijven die minimaal één maatregel hadden getroffen. Specifiek, de maatregelen 'het mogelijk maken van thuiswerken' en 'het maximaal aantal mensen tegelijkertijd aanwezig' hingen samen met een lager percentage werknemers met corona. Dat valt logischerwijs te verklaren doordat dit vaak werknemers betreft die werken op plekken waar minder blootstelling is aan corona, zoals kantoormedewerkers. Een soortgelijk beeld zien we voor specifieke maatregelen op de werkplek. Werknemers die afstand konden houden tot derden hebben minder vaak corona dan werknemers die geen afstand konden houden. Wel blijkt dat het percentage werknemers met corona juist hoger was als zij persoonlijke beschermingsmiddelen hadden. Dit komt waarschijnlijk doordat deze groep werknemers werkzaam was op plekken met een grotere kans op blootstelling aan Sars-Cov-2 dan werknemers die geen persoonlijke beschermingsmiddelen hadden.

Memo 3: De rol van de werkplek tijdens de pandemie

In de derde memo gaan we dieper in op de rol van de werkplek naast andere kenmerken die een risico vormen voor het krijgen van corona. Voorbeelden hiervan zijn de woonomgeving of de leeftijd van thuiswonende kinderen. Voor het schatten van het risico dat iemand wordt blootgesteld aan Sars-Cov-2 op de werkplek is gebruik gemaakt van de COVID-19-JEM. Een COVID-19 JEM is een matrix van beroepen en factoren, waarbij elk beroep voor iedere factor een risicoscore krijgt die de waarschijnlijkheid op blootstelling op Sars-Cov-2 op de werkplek weergeeft. Vier factoren gaan over het transmissie risico (aantal contacten op een werkdag, soort contact, mogelijk besmette werkruimten en locatie van werken), twee factoren over beschermingsmiddelen (afstand houden en mondmaskers) en twee factoren over precair werk (het aandeel werknemers binnen een beroepsgroep met een hoge baanonzekerheid als gevolg van de pandemie en het aandeel werknemers met een migratieachtergrond). De Covid-19-JEM is ontwikkeld door tien internationale arbeidsepidemiologen in het eerste jaar van de coronapandemie.

De resultaten laten zien dat een verhoogd risico ten aanzien van 'mogelijk besmette werkplekken', 'het dragen van (geen) mondmaskers', 'afstand kunnen houden' en 'baanonzekerheid' samenhangt met een grotere kans op een positieve coronatest. De resultaten verschillen enigszins per periode. Waar in periode 1 en 2 vooral de factoren 'werken op mogelijk besmette werkplekken' en 'minder gebruik van mondmaskers' gerelateerd zijn aan een positieve coronatest, is in periode 3 met name 'groter aandeel werknemers met baanonzekerheid' gerelateerd aan een positieve coronatest. De resultaten impliceren dat de werkomgeving een rol speelt tijdens de pandemie, ook als we rekening houden met factoren buiten het werk.

Voor een uitgebreide beschrijven van de resultaten verwijzen we graag naar de drie afzonderlijke memo's.

Karen Oude Hengel (TNO, Hoofdonderzoeker rondom het thema Werk & Corona)

Wendela Hooftman (TNO, Projectleider Monitoring van Arbeid)